

LUSIL TARNER

Dokonda

Prevela
Dubravka Srećković Divković

 Laguna

Naslov originala

Lucille Turner
GIOCONDA

Copyright © 2011 by Lucille Turner
Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

*„Prepreke me ne mogu slomiti. Svaka prepreka proizvodi
snažnu odluku. Ne predomišlja se onaj ko se vodi zvezdama.“*

Leonardo da Vinči

Smešna je pomisao da je on, Leonardo, ukrao sopstvenu sliku. Dok ju je brižljivo spuštao, načas je razmotrio posledice. Uslediće otkrivanje, nezadovoljstvo: priče. No u njegovoj čudi nije da ugađa drugima, a na priče je navikao. Povukao je prekrivač i naslonio nedovršen Lizin portret na zid.

Njene oči, koje su mu uzvraćale pogled s daske, ponajmanje su izražavale iznenađenje. Činilo se da razumeju njegov napola smišljeni poriv, da mu opraštaju. Na trenutak se zadržao na toj misli, ali provalila je uspomena: pregršt školjaka u naborima haljine, šaka smeha. Odbacio je teoriju o njenom saučesništvu. Kad bi mogla da progovori, verovatno bi rekla kako je njegova stara navika da čuva sve i svašta – školjke, leptirove, beleške, sad i nju – staza koja vodi ka uništenju. Nije li upravo to naslikao iza njenih leđa? Ogoljenost, osipanje, trošenje? Pratio je okom tok reke sve do tamo gde nestaje iza njenog lica. Ronjenje litice i stene; habanje kamenja u reci i potoku. Ove planine kod mog ramena, govori mu ona. To si ti. Vrhunci u nebu. Samotni visovi.

Pristupio je bliže, digao lampu, promenio ugao svetlosti što joj je padala na lice, pa se zamislio nad bojom. Nema isporuke – nema kompromisa, nema žalbe, nema odlaganja. Ne vezuje ga vreme, ona je bezvremena. Nikad se neće izmeniti; on će pak ostariti. Samo treba da raskrili stranice svojih beležnica pa će znati i kako. Stranice s beleškama o mesu, kostima i mišićima pokazaće obeležja starosti: sve tanju kožu, sve ljuspastiju kost, sve tvrđe žile. Ako bi prineo ruke licu, sve znake bi već našao tu. Digao je s radnog stola krhotinu ogledala, video u njemu lice čoveka pri sredini života. Ove bore postaće jaruge i grebeni. Predeo njegovog lica menjaće se kao što se menja svaki predeo.

Ubacio je još drveta u peć, prodžarao žeravke, našao mirisne trave; dovoljno kantariona da razbudi mrtve seni. Odlučio se da rano pođe. Da ustane pre ptica, izađe pre samostanske braće. Pitanje kuda će staro je i slabo će izmeniti prisutne činjenice. Iz Firence, to izvesno. Možda i iz Italije. Da nestane sa vidika? Ovo poslednje više ga mami.

Nasuo je vodu u šerpu i sviklim pokretom je promešao, praveći prstom vir. Ubacio je zrnasto cveće i posmatrao kako se skuplja u središtu vrtloga pa tone. Misli su mu ispunile vode: jezera, reke, potoci. Njemu je šest, devet, dvanaest godina, stoji na obalama, ubacuje grančice, koru drveta, čamčić od lista. Šta se izmenilo? Ništa. Gde je on sad? Još čeka. Sklopio je oči. Matica i dalje vodi, on je prati. Kroz stene, po šljunku, do obala gde rastu kolendra, trava i nana.

Pred njime neki dečacić drži mrežu. Kroz vazduh se uzdiže bezbroj krila, goneći dečaka da se baca čas na jedno, čas na drugo jato. Mreža pada. Vazduh postaje voda. Vir usporava. Cveće isplivava na površ. Gde je on sada? – U Ankijanu. Sedmi je dan junskih kalenda 1463. *Papilio macaone*.

Ankijano

I

D ečaćić do kolena u livadskom cveću što bruji ljubičastom, blešti belom bojom, izgubljen u oblaku leptirova. Istura mrežu, retko platno koje okolo okvira drži lika, i razmahuje njome kroz vazduh, pravi virove i struje, ali hvata samo sunčev zrak. Leti tamo i amo, vija krila koja ne žele da budu uhvaćena, i na kraju odustaje, seda na busen mahovine i umesto toga posmatra potok. Voda usporava kod gomile kamenja koje je naslagao, pretvara se u mutno jezerce, a s druge strane curi u vidu tanke linije zelene boje bez oblačka. On leže pored nje, otvara usta i pije.

Vreme je za nov pristup, pomislio je. *Nek leptir dođe k tebi.* Mirno je sedeo i čekao. Pozno sunce izoštravalo je travu. Posle dužeg čekanja, mali žuto-crni leptir sleteo je u blizinu njegove noge. Mic po mic pružao je ruku. Leptir je ostao nepomičan, sklopljenih krila. Kažiprstom i palcem, blago je uhvatio insekta za krilca i uzeo ga. Digao je leptira i posmatrao mu oblik. Želeo je da mu raširi krila po dlanu, ali je iz ranijih iskustava znao da će se insekt otimati te da

će se krila polomiti. Nežno pomerajući kažiprst i palac oko sredine njegovog tela, osetio je između prstiju damar života. Udahnuo je vazduh i naglo, oštro stisnuo.

Raširio je šaku. Leptir je ležao nepomičan ali potpuno netaknut. Dve narandžaste pege, izdužena donja krila. *Papilio macaone*, izgovorio je, zadovoljan. Sastavivši mu krila, umotao je mrtvog leptira u komad gaze, pa se otisnuo putem kojim je i došao, duž obale, sve do tamo gde voda nestaje u steni, a potom kratkim usponom u seni brda. Iza njega je počivao Ankijano. Pred njim je počivala majčina kuća. Provukao se do šerpe što je vrila na peći. Uhvativši leptira za krila, umočio mu je telašce u supu i neko vreme ga tako držao.

„Ako ti je to opet nešto što leti, neću da ga vidim u večeri.“

„Prekasno“, promrmljao je on. Udaljio se od peći, izašao iz zajedničke sobe, prošao okolo do zadnjeg dela kuće i zatvorio se u pojamu. Izvadio je komad daske i oštru cepčicu iz improvizovanog stola koji je namestio u uglu vlastite *botege*, kako ju je sad u sebi nazivao. Raširivši leptiru krila, pažljivo da ih ne skrši, drvenom pribadačom prikovao mu je sredinu tela za tablu, u prostoru koji je za njega ostavio naporedo s drugim primercima. Kredom u levoj ruci zabeležio je dan, potom pročitao naglas.

Sam je naučio da čita iz *Istorije prirode* koju je našao u očevoj radnoj sobi, u velikoj kući u Ankijanu, sa zidom punim knjiga. On tamo nije živeo: živeo je njegov otac. Isto tako i Albijera, očeva žena. I Antonio. Ponekad je odlazio u očevu kuću, ali samo o praznicima i u one dane kad se sastaje sa učiteljem fra Alesandrom, debelim i lenim čovekom, grasonom,* koji ga tera da sedi dok mu noge ne zabride, i da

* Pogrdan naziv za debelog čoveka. (Prim. prev.)

čita odlomke iz Zlatne legende stalno ukруг. Nije da mu se nisu sviđale te priče o Bogu. Pojedine, naročito iz Knjige postanja, nagonile su ga da ispravi leđa i čita brže, sve dok mu fra Alesandro ne kaže da uspori ili da krene iznova. Ali fra Alesandro najviše mrzi ometanja.

Tog jutra bilo je naročito naporno. Pitao se hoće li ga fra Alesandro držati tu čitavog dana, da prepisuje pisma. Bili su čitali o Velikom potopu. On je sedeo s glavom punom pitanja što su htela da iskoče, obuzdavajući ih koliko god je mogao. A kad su ipak izletela, kao da su zbunila pa čak i razljutila tog čoveka, toliko da mu je brada poigrala a na veđama se nakupile graške znoja, pa su mu se slivale doljama i koritima obeju polovina lica dok voda nije pokapala hartiju pred njima obojicom. Šta je bilo ružno u tim njegovim pitanjima? To sa sigurnošću nije znao.

„Kud je otišla voda kad je prošao potop?“

„To nije bitno“, izjavio je učitelj, mašući rukom i lupkajući učiteljskim štapom. „Otišla je. Otišla.“

Razmišljao je o potoku u dolini pod njima, što presuši u duga vrela leta. „U zemlju?“, dodao je, nastojeći da pomogne. Učitelj je klimnuo glavom. Ali onda je pomislio na zapremninu vode u potoku u poređenju na nepreglednu poplavu iz Zlatne legende. „To je mnogo vode“, zaustio je, ali fra Alesandro je odlučno prevrnuo list. Sledeće pitanje je progutao, da ne bi dražio učitelja, pa izabrao drugačije.

„Od čega je bila napravljena Nojeva barka?“

„Od drveta“, kazao je učitelj. „Svi se brodovi prave od drveta.“

Razmišljao je o svim onim parovima životinja: krava, konja, vukova, ovaca, kako se kreću, guraju se, jedu... „A onolike životinje?“, rekao je piljeći u knjigu. „Koliko je velika

bila barka?“ Čitao je dalje. „U dužinu trista lakata; i u širinu pedeset lakata; i u visinu pedeset lakata.“ Pogledao je u ilustraciju u knjizi. „To je više nego premalo“, promrmljao je.

U takvim trenucima fra Alesandro bi produžio da lista stranice knjige dok ne stigne do nekog drugog dela, ali njega to nije odvrćalo.

„A mravi i pčele?“, upitao je. „Oni nikad ne idu po dvoje. Koliko prekjuče video sam čitav mravinjak, išli su u nizu prateći trag šećera.“

„Ko li je, baš se pitam, sipao taj šećer?“, kazao je fra Alesandro. Bilo je to pred sam ručak, u jedno od onih doba kad učitelj izgleda umorno. Mahnuo je štapom: dugačkim komadom tanke hrastovine, kojim je starac voleo da upire kad god Leonardo nešto pogreši.

On je pak piljio u grasona širom otvorenim očima. „Mona Albijera“, rekao je. „Onda kad vam je dala vrč vina i šest slatkih kolača. Bio je to šećer što je zaostao na tanjiru.“

Tablu s leptirovima sakrio je iza gomile drveta, pokrivši je tako da je Antonio ne nađe, pa izašao iz botege i zaputio se uskom stazom što vodi od kuće. U daljini se taman razaznao rečni tok, tamo gde matica prolazi kroz obruč od drveća i u još većoj žurbi probija s druge strane. Pritegao je opasač, za kojim je držao svoju kedu i daščicu za crtanje, kao i kožnu kesicu za prikupljanje novih biljaka koje uoči.

Dok je koraćao, pitao se šta njegov učitelj uopšte zna o poplavama i vodi, budući da fra Alesandro uvek izbegava reku kad se posle časova peške vraćaju majčinoj kući na drugom kraju doline, pošto je tle oko nje previše kaljavo. Ponekad, u dane kad fra Alesandro naročito uposli svoj štap,

on povede svoga učitelja kakvim neznanim putem, da vidi koliko će mu se blata zalepiti za mantiju a da starac ne prime ti. Poslednji put je mantija – otežala od blata – počela da se vuče po zemlji kao drljača, skupljajući suvarke, pa je morao da izmudruje neku prečicu gde će je visoka trava očistiti.

Voda je postala teško pitanje, ali nije prestajao da o njoj razmišlja. Jednom je pitao fra Alesandra koliko vode ima u Arnu. Učitelj je uzdahnuo i natuknuo da je Leonardu, koliko god da je ima, to sve jedno pa jedno, te da bi mu bolje bilo da uči kako se u njegovog oca vode knjige, eda bi jednog dana bio – ako već ne knjigovođa – makar nešto bolje od svinjara. Fra Alesandro nije smatrao Arno važnim, a ipak je starac morao znati da su povodnji opasni. Rečni tok je postajao širi čak i nakon jednog kišovitog dana. Kad su jake kiše, majka ga nije puštala od kuće, a Antonio je s njiva dolazio psujući. Pa i ta barka. Ako se Noje toliko pomučio, valjda je bitna visina vode?

Umoran od razmišljanja o tome šta se zbiva u tuđim glavama, zažmirio je u plavu crtu reke i prilagodio pravac kretanja. Našao je poljsku peruniku, usamljen cvet u bokoru listova, izvadio iz kesice štapić ugljena i nacrtao je na glatkom ravnom kamenu koji je sačuvao prilikom poslednjeg izleta na reku. Kamen je potom odmakao od oka, naspram cveta u pozadini. Zadovoljan, spustio ga je na zemlju ukraj biljke, kao obeleživač.

Dok je vraćao ugljen, zaključio je da je fra Alesandro, uprkos svem onom silnom uzdisanju i upiranju štapom, jedno pametno izvukao. Bolje je biti knjigovođa nego svinjar. Pamtio je kako Antonio smrdi kad se bakće oko svinja. Odlučio je da prihvati fra Antoniov savet te da misli usredsredi na ono što mu je, i ovako i onako, zasad najmiliji predmet: na

matematiku. Matematika dopušta samo jednostruke odgovore. Ako njegov učitelj kaže da nešto nije, rešenje će se naći kasnije. S matematikom nema spora.

Pretrčao je poslednju strmen brda. Raštrkane bulke i lju-bičice slikale su zalazak sunca u travi. Strmen se spuštala ka dolini Arna nakon pojasa čempresa, crnih naspram svetlijeg zelenila brega. Oko njega su damarale boje drveća i trave, obličja brežuljaka i dolje, i vijugava plava linija reke što teče između njih. Ali on je znao da je to što vidi samo deo slike; trava i voda nisu te boje zato što su voda i trava. Znao je ovo po tome što trava, kad je po podne u poluseni, onda kad se sunce prikloni za brdo pa se senke pruže na sve strane, nije zelena, već plava. A onda, kad sunce visoko odskoči, kad nema oblaka da se vijaju preko njega, sija i trava; boja joj se iz zelene preliva u žutu. U njegovom mozgu odatle je tek prost korak vodio ka nimalo posebnom razumevanju da je trava određene boje zahvaljujući suncu. Zelena je samo jedan deo te slike od boja, stvara se i pretvara iz dana u dan zavisno od godišnjeg doba, vremena i svetla. Zamislio je razgovor s fra Alesandrom, sebe kako objašnjava učitelju da trava nije zelena, ili da voda ne poseduje svoju boju: u plicicama je kobaltna, u dubinama plavosiva. Kao kad bi pokušao da ubedi Antonija kako svinje lete.

Stigao je do reke. Voda je najbolji učitelj. Posmatrao ju je kako se kreće; njenu silu: penušavu, uzburkanu vodu. Tekla je preko stenja i pravila virove što zarobljavaju zalutale grančice i lišće, te ih preobraćuju u majušne Nojeve barke na kojima se drže bubice, rvući se s fra Alesandrovim pričama. Nad glavom su jurcali oblaci. Voda se stamnivala, rasvetlivala, opet stamnivala. Poduhvatio je šakom bubu što se topila pa je spustio na obalu, sebi kraj nogu. Voleo je da

sedi na istočnoj obali reke, baš na ovome mestu gde matica popušta i voda postaje duboka i mirna. Tu gde reka vrluda kao zmijinji trup. Kad se zmija kreće, krljušti joj se s jedne strane zbijaju; telo joj je zgrčeno i stegnuto, savija se polukružno da pređe tle ne morajući da ga dotakne unutrašnjim krljuštima. Treba imati sreće pa videti zmiju; na poslednji dan posta, on je video zmiju veliku kao ruka. Ponekad se voda kreće poput zmije; gde god reka zavija, voda se sa spoljne strane rasteže, brza i tanka, klobučajući preko kamena i mulja, dok je sa unutrašnje strane mlitava i spora, jedva da se pomera. A kako usporava, tako postaje blatnjava, mutna, pa se bistri i pretvara maltene u jezerce, gde se mogu hvatati bube i opažati čuda.

I sad je posmatrao jedno čudo: insekt podoban grančici stupao je vodom, a nije tonuo. Legavši potrbuške, da mu se oči nađu u ravni s vodom, dobio je odgovor: voda se giba. Razmišljao je o kapima što se otkidaju od lišća nakon kiše, o okruglim graškama što podrhtavaju na paučjim mrežama. Sećao se fra Alesandrove Zlatne legende i čuda Mojsijevih, i kad je razdelio vodu. Možda je to čudo izvela voda, a ne čovek, jer voda se ionako giba? Grančici podobnom insektu nadenuo je novo ime: kralj potopa. Mora reći fra Alesandru da je Noje mogao prištediti sebi baktanje ovim parom. Skinuo je kesicu i rešio da ulovi jednu takvu bubu kako bi potvrdio svoje reči. Kao da hvata novog leptira, poduhvatio je insekta. Posmatrao ga je kako se koprca u jezercetu njegovog dlana, i baš dok se pitao kako da ga bezbedno odnese čitavog kući, kraj njega se žbunje razmaklo i pomolilo se ljudsko lice.

Devojčica ga je na tren pomno gledala radoznalim očima, kao da vidi nešto novo, a onda joj je pogled skliznuo ka

njegovoj šaci i nestala je kako se i pojavila. On je poklopio jezerce na dlanu i jurnuo oko druge strane žbuna dok je ona bežala. „Bojiš se?“, doviknuo je za njom. Prekasno. Čega li se uplašila? Pogledao je u krhku bubicu, sad nasukanu na ostrvcu mesa, i zavrteo glavom.

II

Sedi na konjskim leđima. Otac se ranije vratio i rekao fra Alesandru da je „dosta čitanja za taj dan; dečaku treba vazduha“. I pre je jahao, ali uvek je sedeo iza oca. Noge mu sad landaraju živinčetu niz bokove, listovima oseća kako se ono nadima pri disanju i kako mu damara telo; taj damar mu se penje uz noge i u vlastito telo. Konjski dah izbija brže od njegovog; možda zato što je konj jači od njega; ili je možda jači zbog tog damara? Želi da konj potrči. Grabi rukama pramenje crne grive i izvikuje: „Đi, đii!“

Konj je radoznalo mrdnuo ušima. On se promeškolljio na leđima. „Što neće da pođe?“, upitao je, povređen.

„Iz prostog razloga što se vrpoljiš“, odgovorio je otac prilazeći. „Kad bi sedeo mirno, i konj bi osetio da si u bezbednom položaju te bi krenuo.“

Razmišljajući o tome, zurio je nepomično preda se. „Hajde“, šapnuo je. Konj se trznuo i trupnuo nogom. Leonardo je od razočaranja obesio glavu. Kao na dati znak, konj je krenuo korakom. Otac je zatapšao rukama i prišao konju s kanapom.